

Ks. prof. dr hab. Stanisław Dziekoński
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
W Warszawie

Warszawa, 2 czerwca 2023 r.

Recenzja pracy doktorskiej autorstwa ks. mgra lic. Dominika Kiełba pt.
Wpływ przygotowania do sakramentu bierzmowania na religijność.
Studium katechetyczno-socjologiczne na podstawie badań młodzieży
w diecezji rzeszowskiej.
Lublin 2023, ss. 448

Wprowadzenie

Powszechnie znany jest problem dynamicznego spadku religijności młodych Polaków. Wśród czynników wpływających na te zmiany wskazuje się procesy globalizacji i sekularyzacji prowadzące do zwiększenia pluralizmu światopoglądowego i kulturowego, co stwarza możliwość wyboru i porównania różnych opcji religijnych i światopoglądowych. Po drugie, rozwój technologii i mediów społecznościowych wpływa na sposób komunikacji i informacji o religii, co sprzyja tworzeniu własnych interpretacji religijnych. Po trzecie, kryzys wiarygodności i autorytetów podważa zaufanie młodych ludzi wobec Kościoła. W związku z tym zaczyna dominować religijność indywidualna, która opiera się na osobistym doświadczeniu wiary i subiektywnym wyborze tych elementów religii, które odpowiadają poszczególnym ludziom. Coraz częściej pojawia się tzw. religijność alternatywna, czyli praktykowanie religii lub duchowości poza ramami Kościoła katolickiego.

Jedną z szans dla zachowania i pogłębienia katolickiej przynależności religijnej młodzieży jest formacja do sakramentu bierzmowania. Jak bowiem dowodzą liczne badania przyjęcie tego sakramentu stanowi swoisty przełom w rozwoju religijnym młodzieży i uczęszczaniu na lekcje religii. W tym kontekście należy docenić inicjatywę napisania pracy doktorskiej, która bada efektywność

obecnej formy przygotowania do sakramentu bierzmowania i proponuje wskazania dla duszpasterzy i katechetów mające na celu jego ulepszenie. Już na wstępie można stwierdzić, że ksiądz doktorant przeprowadził rzetelną analizę religijności kandydatów do bierzmowania, określił jej dynamikę podczas formacji katechetycznej oraz wskazał na czynniki warunkujące te zmiany. Dzięki badaniom uzyskał informacje o tym, jak religijność młodzieży ulega zmianie pod wpływem formacji do sakramentu bierzmowania.

Problem badawczy rozprawy

Recenzowana rozprawa jest obszerna, liczy bowiem aż 448 stron. Pytanie badawcze doktorant określił poprawnie w następującej formie: „Jak proces przygotowania do bierzmowania wpływa na religijność młodych ludzi w diecezji rzeszowskiej?” Także szczegółową problematykę należy uznać za prawidłową, ponieważ Autor dysertacji wyodrębnił wiele szczegółowych pytań badawczych, wypływających z głównego problemu badawczego. Dotyczą one parametrów religijności tj. autodeklaracja wiary, stan wiedzy religijnej kandydatów, wypełnianych praktyk religijnych, przyjmowanych wartości i postaw religijno-moralnych, stosunku do Kościoła i parafii. Istotne są także wskazane wnioski i postulaty pastoralne jako wynik prowadzonych badań oraz efekt ich analizy i syntezy.

Praca naukowa na temat "Wpływ przygotowania do sakramentu bierzmowania na religijność. Studium katechetyczno-socjologiczne na podstawie badań młodzieży w diecezji rzeszowskiej" jest ważna i znacząca dla teologii i praktyki edukacyjnej Kościoła z kilku powodów.

Po pierwsze, sakrament bierzmowania jest uważany za jedno z najważniejszych wydarzeń w życiu młodego katolika. Praca ta skupia się na wpływie przygotowania do tego sakramentu na religijność młodzieży, co jest ważnym zagadnieniem dla teologii, ponieważ pozwala lepiej zrozumieć, jak sakrament bierzmowania wpływa na wiarę i praktyki religijne młodzieży.

Po drugie, badania przeprowadzone w diecezji rzeszowskiej mogą być ważnym źródłem informacji dla praktyki edukacyjnej Kościoła. Praca ta pozwala na lepsze zrozumienie potrzeb i oczekiwań młodzieży w zakresie przygotowania do sakramentu bierzmowania oraz na opracowanie bardziej skutecznych metod katechetycznych, które lepiej odpowiadają na potrzeby i wyzwania młodych katolików.

Po trzecie, badania socjologiczne przeprowadzone w ramach pracy pozwalają na lepsze zrozumienie kontekstu społecznego, w którym młodzież przygotowuje się do sakramentu bierzmowania. Praca ta może przyczynić się do lepszego zrozumienia czynników społecznych, które wpływają na religijność młodzieży i ich podejście do Kościoła.

Podsumowując, praca doktorska na temat "Wpływ przygotowania do sakramentu bierzmowania na religijność. Studium katechetyczno-socjologiczne na podstawie badań młodzieży w diecezji rzeszowskiej" jest ważna i znacząca dla teologii i praktyki katechetycznej Kościoła, ponieważ pozwala na lepsze zrozumienie wpływu sakramentu bierzmowania na religijność młodzieży, a także na opracowanie bardziej skutecznych metod katechetycznych, które lepiej odpowiadają na potrzeby i wyzwania młodych katolików.

Ocena metodologiczna i merytoryczna

Ks. Dominik Kiełb za główną zasadę metodologiczną, porządkującą proces badawczy, obrał metodę teoretyczno-empiryczną nawiązującą do tzw. paradygmatu teologicznopastoralnego. Oznacza to, że wyróżnił trzy główne etapy badawcze: teoretyczny (założenia), kairologiczny (diagnoza rzeczywistości) oraz prekseologiczny (przedstawienie postulatów na przyszłość). Zgodnie z zasadami obowiązującymi w pracach naukowych z przyjętej metodologii doktorant wyprowadził strukturę rozprawy, którą podzielił na 5 rozdziałów. Pierwszy z nich odnosi się do pierwszego etapu badawczego i nosi tytuł *Eklezjalne założenia katechezy do sakramentu bierzmowania* badawczego. Zawiera on udaną analizę teoretycznych wskazań na temat szeroko rozumianej formacji młodzieży. Zgodnie jednak z tytułem,

najważniejszym wymiarem tej części rozprawy jest analiza wytycznych eklezjalnych. Trzeba przyznać, że została ona przeprowadzona w sposób integralny i bardzo rzetelny. Oznacza to, że doktorant uwzględnił praktycznie wszystkie dokumenty Kościoła odnoszące się do młodzieży i formacji religijnej tej grupy wiekowej.

Drugi rozdział zatytułowany został *Metodologia prowadzonych badań*. Autor analizuje najpierw uwarunkowania rozwojowe młodzieży w wieku kandydatów do sakramentu bierzmowania, którzy zostali wytypowani do dalszych badań empirycznych. W tej części przedmiotem analizy były następujące wymiary rozwoju młodzieży: fizyczny, intelektualny, emocjonalny, społeczny, światopoglądowy oraz religijny i moralny. Trzeba stwierdzić, że w tej części doktorant wykazał się kompetencjami z zakresu psychologii rozwojowej. Obraz młodzieży, który stworzył jest nie tylko bardzo przekonujący, ale również wierny najnowszym osiągnięciom psychologii. Świadczy to niewątpliwie o erudycji autora i jego umiejętnościach interdyscyplinarnych.

Kolejną kwestią omówioną w rozdziale metodologicznym jest charakterystyka środowiska badawczego. Ks. Dominik Kiełb zaliczył do niej przemiany religijności młodzieży na Podkarpaciu, ogólną charakterystykę tego regionu oraz charakterystykę diecezji rzeszowskiej. Zwłaszcza pierwsza z tych kwestii stanowi bezpośrednio uwarunkowanie badań empirycznych, które przeprowadził. Z analiz tych wynika, że Podkarpacie wciąż jest najbardziej religijnym regionem Polski, ale również tam odnotowuje się spadek religijności. Warto podkreślić także przejrzystą formę prezentacji wyników badań w formie tabel i wykresów, co znacznie ułatwia percepcję danych. Zrozumiałe jest, że doktorant przedstawił stan religijności młodych ludzi zamieszkujących Podkarpacie w czasie poprzedzającym badania, ale cenna byłaby także wiedza na temat tego jak dzisiaj prezentują się te same parametry religijności i jaka jest ich dynamika.

Lektura kolejnego paragrafu pt. „Metodologia oraz procedura badań empirycznych” sprawia wrażenie poznawania kompendium wiedzy

socjologicznej dla teologów. Bezsprzecznie takie podejście należy ocenić bardzo dobrze, ponieważ dowodzi, że wszystkie etapy badań empirycznych, od konstruowania narzędzia badawczego do analizy wyników, zostały przeprowadzone profesjonalnie. Doktorant prowadzi czytelnika przez cały ten proces wtajemniczając go w tajniki metodologii socjologicznej, np. wyjaśnia znaczenie poszczególnych współczynników korelacji, co dla teologów jest tak samo cenne, co nieznanne. W tym miejscu warto podkreślić kompetencje doktoranta z zakresu nauk socjologicznych. Bez wątplenia zatem praca doktorska ks. Dominika Kiełba jest interdyscyplinarna. Wcześniej wspominałem o profesjonalnym opracowaniu z zakresu psychologii rozwojowej a teraz socjologii. Warto podkreślić taki sposób rozumienia interdyscyplinarności, ponieważ często zdarza się, że nauki pomocnicze traktowane są przez teologię dość pobieżnie. Tymczasem współczesne badania naukowe domagają się profesjonalizmu we wszystkich ich wymiarach. Oczywiście jest, że takie podejście jest korzystne także dla teologii, ponieważ może bazować ona na wiarygodnych wynikach badań z innych dziedzin.

Trzeci rozdział niniejszej rozprawy zawiera analizę czterech parametrów religijności badanych kandydatów do bierzmowania, takich jak: Wiara i poziom wiedzy religijnej; Praktyki religijne; Wartości i postawy moralne oraz Stosunek do Kościoła i parafii. W tym miejscu warto podkreślić, że wszystkie wyniki dotyczące w/w parametrów zostały przedstawione podwójnie, ponieważ doktorant przeprowadził tzw. badania podłużne, czyli dwukrotne – na początku i na końcu parafialnego przygotowania do bierzmowania. Bez przesady można stwierdzić, że z tego względu są to badania unikalne i autentycznie mogą pomóc w określeniu wpływu formacji na religijność. Czasami bowiem zdarza się, że autor jakiejś pracy naukowej twierdzi, że bada wpływ określonej zmiennej na pewien proces tylko na podstawie prostych badań jednorazowych. Tymczasem wpływ można ocenić jedynie na podstawie badań podwójnych, prowadzonych na początku i na końcu jakiegoś procesu. Księdzu doktorantowi należą się wyrazy uznania, że zrozumiał tę zależność i wcielił ją w życie.

W badaniach empirycznych, zarówno w pierwszym jak i drugim badaniu, wzięło udział ponad 500 respondentów, co jest wartością odpowiednią dla prac doktorskich. W odniesieniu do metodologii przeprowadzonych badań, obliczeń statystycznych czy analizy wyników nie można mieć żadnych zastrzeżeń. Warto jednak zauważyć, że wyniki te pokazują, że badana młodzież nie zawsze posiada wystarczającą wiedzę religijną, nie zawsze systematycznie bierze udział w praktykach religijnych czy angażuje się w życie Kościoła. Największy dysonans pomiędzy nauczaniem Kościoła a postawami młodzieży dotyczy jednak moralności. Nie jest to zaskoczeniem, ponieważ większość badań wskazuje analogiczne wnioski, ale stanowi silny impuls skłaniający do szukania nowych form ewangelizacji i katechizacji młodzieży, także w regionie Podkarpacie.

O bardzo rzetelnym, socjologicznym opracowaniu wyników badań świadczą nie tylko współczynniki korelacji, ale także tzw. indeksy. Zdecydowanie ułatwiają one lekturę wyników i formułowanie wniosków. Odnosząc się ogólnie do zaprezentowanych wyników badań można stwierdzić, że religijność badanej młodzieży jest „fasadowa”. Tak ją zresztą nazwał sam doktorant w jednym ze swoich artykułów. Bez wątpienia stanowi to wyzwanie dla Kościoła i osób odpowiedzialnych za religijną formację młodzieży. Obszarem szczególnie wymagającym troski jest związek młodzieży z Kościołem, choć obiektywnie trzeba stwierdzić, że młodzież diecezji rzeszowskiej, w porównaniu do innych diecezji, jest zdecydowanie bardziej zaangażowana w życie swojej parafii. Swoistym wyzwaniem jest także niewielki odsetek młodzieży korzystających z mediów o profilu katolickim. W dzisiejszych czasach warto się o to zatroszczyć, ponieważ to właśnie Internet stanowi główne źródło wiedzy i budowania postaw dla młodzieży.

Co jednak ciekawe, przedstawione przez doktoranta indeksy oceny lekcji religii pokazują, że zdecydowana większość ocenia je pozytywnie, choć postuluje różnicowanie metodyczne. Warto byłoby przeprowadzić takie badania także w innych diecezjach, gdyż mogłyby one pomóc w odpowiedzi na

pytanie dlaczego młodzież rezygnuje z lekcji religii w szkole i jakie można podjąć działania, żeby temu przeciwdziałać.

Dużą pomocą w rozwiązaniu problemu badawczego tej dysertacji jest paragraf zatytułowany „Katechezy parafialne przed bierzmowaniem w świetle prowadzonych badań”. Zawiera on bowiem ocenę tych katechez wyrażoną przez samych respondentów. Może zastanawiać fakt, że większość młodzieży uważa, że spotkania parafialne przed bierzmowaniem nie mają większego wpływu na ich wiarę i życie religijne. Jednocześnie zastanawiające jest, że największa grupa młodzieży wolałaby spotkania w formie konferencji księdza lub katechety niż np. pracę w zespołach. Może to świadczyć o pewnej bierności, która jest wygodna, ale nie zawsze skuteczna.

Duże znaczenie ma także wykres 41 (s. 218), który prezentuje ocenę formacji do bierzmowania przez samą młodzież. Treść i sposób tej prezentacji uświadamia, że formacja ma najmniejszy wpływ na zachowania młodzieży w odniesieniu do zaangażowania w życie Kościoła oraz indywidualnych praktyk religijnych. Nie zmienia to faktu, że 55,7% młodzieży wysoko ocenia wpływ katechez na ich życie religijne.

Ostatni rozdział zawiera weryfikację hipotez badawczych oraz wnioski i postulaty pastoralne. Dominującym wrażeniem z lektury pierwszej części tego rozdziału jest socjologiczny profesjonalizm podczas weryfikacji hipotez. Autor dysertacji precyzyjnie przytacza każdą z hipotez sformułowanych we wstępie do rozprawy i przedstawia argumentację na poparcie lub obalenie każdej tezy w świetle badań. Co więcej, weryfikacja tych hipotez nastąpiła także na podstawie różnych zestawień i indeksów. Tym samym główny problem badawczy można uznać za prawidłowo rozwiązany.

Wśród przedstawionych przez doktoranta postulatów można wymienić następujące: Przewartościowanie treści i akcentowanie preewangelizacji, ewangelizacji oraz mistagogii; Organizowanie spotkań w małych grupach; Zaangażowanie rodziców i szkoły; Budowanie relacji interpersonalnych; Wzbogacenie metodyczne np. o metody przeżyciowe.

Wymienione postulaty a także pozostałe proponowane przez doktoranta wyływają bezpośrednio z badań i, co ważne, wydają się realistyczne. Z tego względu niniejsza praca, poza walorem naukowym, może być także inspiracją dla odpowiedzialnych za formację młodzieży do bierzmowania.

Reasumując, wymiar merytoryczny recenzowanej rozprawy zasługuje na wyrazy uznania. Podstawą takiej oceny są jej następujące walory:

- Aktualny i prawidłowo sformułowany problem oraz hipotezy badawcze
- Precyzyjnie wyjaśniona metodologia i wynikająca z niej struktura rozprawy
- Dokładne określenie kolejnych etapów badawczych
- Wysoka jakość wiedzy z zakresu psychologii rozwojowej
- Profesjonalne przedstawienie narzędzi, metod i technik socjologicznych
- Przeprowadzenie unikalnych badań podłużnych
- Rzetelna analiza wyników badań z zastosowaniem całego instrumentarium socjologicznego, tj. współczynniki korelacji i indeksy.
- Przekonujące i realistyczne postulaty katechetyczno-pastoralne.

Ocena warstwy formalnej

Recenzowana praca doktorska napisana jest bardzo poprawnym językiem polskim. Prawdopodobnie wykonano profesjonalną korektę polonistyczną, ponieważ trudno jest znaleźć błędy gramatyczne, stylistyczne czy nawet literowe.

Od strony formalnej warto jeszcze raz podkreślić precyzyjnie i estetycznie wykonane tabele i diagramy, które sprawiają, że czytelność prezentowanych danych jest bardzo dobra. Analogiczną ocenę można sformułować w odniesieniu do współczynników korelacji oraz indeksowania.

Przypisy zostały opracowane konsekwentnie i bardzo starannie. Autor zastosował tzw. „system kropkowy”, choć współcześnie coraz częściej stosuje się tzw. „system przecinkowy”. Miał jednak pełne prawo do takiego wyboru a podstawowe kryterium, którym jest jednolitość w całej pracy, zostało zachowane. Na marginesie można dodać, że warto byłoby ujednoczyć system

przypisów i bibliografii, zarówno w pracach naukowych jak również w czasopismach.

Należy podkreślić również prawidłowy zapis i podział bibliografii załącznikowej. Ksiądz doktorant prawidłowo wyróżnił w źródłach następujące kategorie: Źródła wytworzone; Dokumenty Soboru Watykańskiego II; Nauczanie papieży; Dokumenty Stolicy Apostolskiej; Księgi liturgiczne; Dokumenty diecezji rzeszowskiej dotyczące przygotowania kandydatów do bierzmowania; Pomoce do katechezy przygotowującej do przyjęcia sakramentu bierzmowania; Literatura przedmiotu; Literatura pomocnicza. Szczegółowy podział bibliografii świadczy o dużej świadomości autora i umiejętnym korzystaniu ze źródeł i opracowań. Z drugiej strony sprawia, że bibliografia staje się przejrzysta dla czytelników i ułatwia jej wykorzystanie w dalszych badaniach.

Dopełnieniem bibliografii jest wykaz schematów heurystycznych, wykaz tabel oraz wykresów zamieszczonych w tekście. Pracę uzupełniają liczne aneksy zawierające m.in. narzędzia badawcze oraz tabele krzyżowe ilustrujące korelacje między zmiennymi.

Można zatem stwierdzić, że obok wymiaru merytorycznego także wymiar formalny nie pozostawia wątpliwości co do swojej wysokiej jakości.

Pytania do dyskusji

Jak to zostało stwierdzone wyżej, recenzowana rozprawa doktorska zasługuje na bardzo wysoką ocenę ze względu na walory merytoryczne i formalne. Oczywiście jest jednak, że w toku lektury rodzą się różne pytania i wątpliwości, dlatego prosiłbym księdza doktoranta o wyjaśnienie następujących kwestii:

1. Dlaczego ksiądz doktorant we wstępie do rozprawy podaje sześć parametrów religijności a w analizie wyników badań empirycznych uwzględnił tylko cztery z nich?

2. Dlaczego próby badawcze nie są takie same? Pierwszy pomiar obejmował 526 osób a drugi 557. Czy to nie wpływa na jakość wyników?

Wniosek końcowy

Praca doktorska napisana przez ks. mgra lic. Dominika Kiełba pod kierunkiem ks. prof. Pawła Mąkosy i zatytułowana „Wpływ przygotowania do sakramentu bierzmowania na religijność. Studium katechetyczno-socjologiczne na podstawie badań młodzieży w diecezji rzeszowskiej” spełnia najbardziej rygorystyczne kryteria stawiane pracom doktorskim. Autor wyczerpująco i przekonująco rozwiązał problem rozprawy formułując ponadto liczne wnioski pastoralne i katechetyczne. W związku z powyższym wnioskuję do Rady Instytutu Nauk Teologicznych KUL o dopuszczenie ks. mgra lic. Dominika Kiełba do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Ponadto zgłaszam formalny wniosek o przyznanie tej rozprawie wyróżnienia za walory merytoryczne i metodologiczne.

